

13. YY. DA ARAMİ KAVİMLERİ

BET ZAMANI:

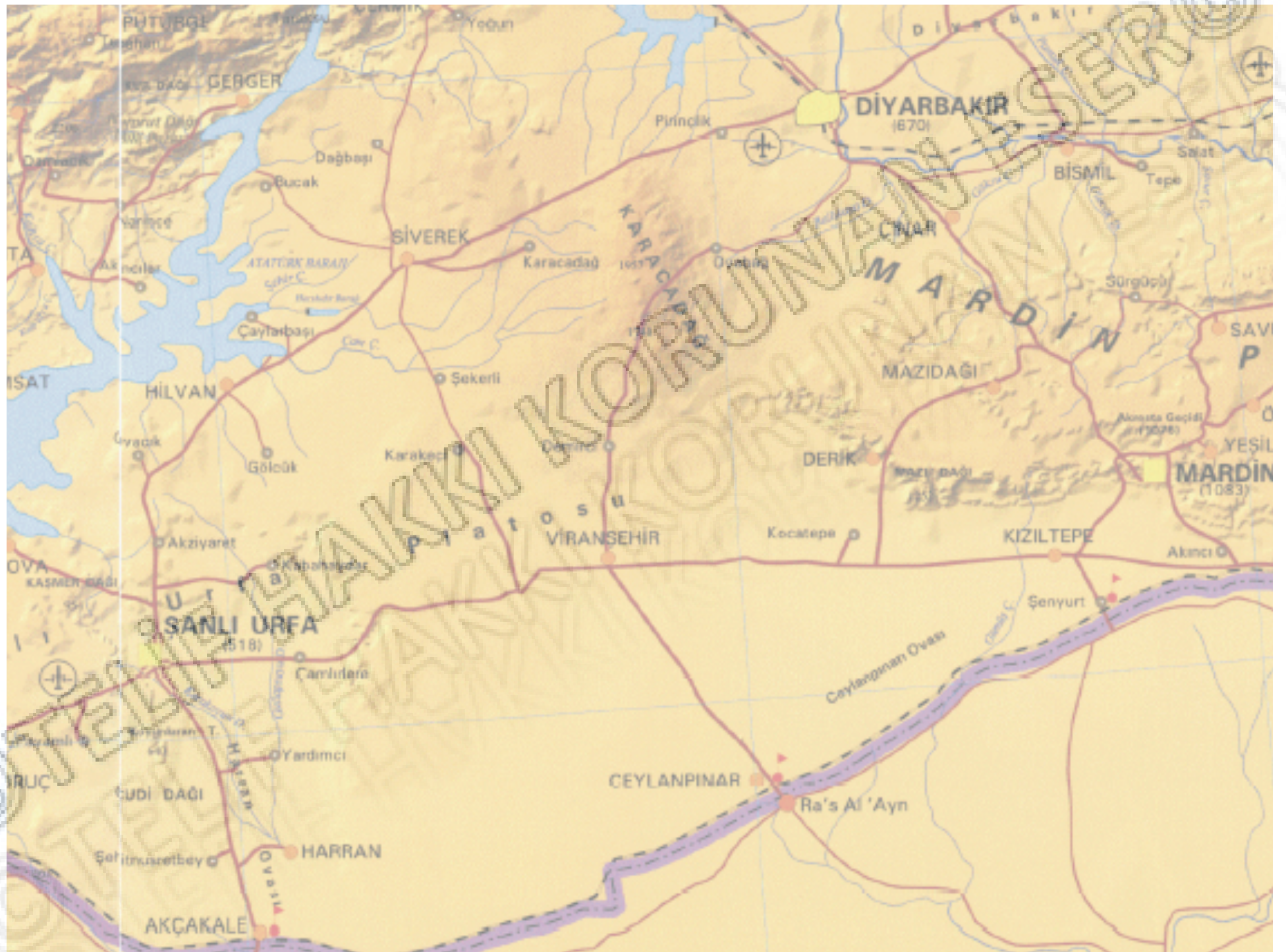
“Qir ülkesi halkı” daha Emar metinlerinde görülmeden önce, Arami kavimlerine eski “Kaşiyari Dağı” olan Tur Abdin yakınlarında rastlanır.

Gerçek tarihi belgeler MÖ 13. yy. a tarihlenir. 13. yy. in ilk 30 yılına tarihlenen Tell Billa’dan bir idari belge Bet-Zamani’dan, ki daha sonra Finkelstein tarafından başkenti Amida/Diyarbakır olan Arami devleti Bet- Zammani’den bahseder.

Metne göre kavim bu bölgeye 13. yy. in erken dönemlerinde yerleşmiştir. Fakat metin, valisi Aşur-kaşid olan Asur eyaletinin büyük şehri uruE-Za-ma-ni’den bahsetmemektedir.

Bet-Zammani

Eponymi **Zamman** olan Aramili kabile eyaletine Assurluların verdiđi isimdir.

Bu şahıs ismi daha 18. yy G. Babil'de Amoritler arasında görülür: Za-am-ma-a-nu-um, Za-am-ma-nu-um. 7. yy. da ise G. Assur ve K. Arap metinlerinde Za-am-ma-a-ni olarak ve daha sonra Yunancada görülür.

Zamman şahıs adının anlamı belirsizdir, fakat kelime, “bağlamak”, “bağlayıcı” anlamına gelen Semitik zamn fiil kökünden türemiştir.

Bet-Za-ma-ni olarak ilk kez 13. yy. ın ilk 1/3'üne tarihlenen Tell Billa O. Assur dönemi idari metinlerinde görülür.

Assur kaynakları:

Bet-Zamani Tukulti Ninurta II (890-884) zamanına kadar Assur kaynaklarında görülmez. O zaman başkenti Amida, Diyarbakır'dır.

Orta Çağ:

Eski Türkçe adı da Kara-Amid'dir. Diyarbakır, Dicle'de nehir ulaşımının başında, önemli yolların kesişme noktasında ve Ergani'deki oldukça zengin bakır ve galena yataklarının yakınındadır. Yeni kelime anlamı diyar: ülke ve Bakr isimli Arap kabilesinden ve/ya ilk halifelerden Ebu Bekir'in adından türemedir.

Bölgedeki Krallıklar:

Azalla/Izalla

Bet-Yahiri

Aşşa

Nairi: kuzeydeki dağlık ülkeleri, güneydeki Tur Abdin'den Kaşiyari Dağı, kuzeydoğudaki Urmiye Gölü ve kuzeybatıdaki oruh vadisine kadar yayılan Urartu ülkesini içine alır.

Geç dönem G. Assur: Nairi lkesi Tuşhan ve Amida'yı içeren bir coğrafya: ^{kur}Ar-qa-ni-a, ^{kur}A-ma-da-ni?

Bet-Zamani:

Kuzey: Arganasu ve Fırat

Batı: Karacadağ

Güney: Tur Abdin

Doğu: Göksu'nun doğusu ile

Tur Abdin'in orta kısımlarının doğu doğru uzantılarıdır.

Şura: Savur? Uda: Killit yakınlarında? Madara: Matar?

Fafih: Purank (Pornak)?/Sina
Sinabu ve Madaranzu: Amida'nın taşrası?
Taidu: Kızıltepe içindeki Tell Ermen

Damdammusa: Pornak/eski Purank

Assur ordusu Damdammusa'ya, Amadan dağı geçidinden sonra, Barzaniştum'dan Amida'ya giderken ulaşmışlardır.

Barzaniştum: Izalla ülkesinde: Göktepe

Amadan: Mardin? Mardinliler: Mandani, Süryanice Marda?

Amadan geçidi: İzzetpaşa

^{uru}U-ma-li-a

^{uru}Hi-ra-a-nu

Kinabu: Aktepe?/Tavşantepe(Busan)

Elubat /Elabut: Diyarbakır

Kurkh Monoliti

“Atam Salmanasar I’in kalesini diktirdiği Sinabu ve Tidu’yu, ki zamanında zorla almışlardı, yeniden aldım. Nairi’leri, onların yerine oturttum”

Sinamu: Lisur-şala-Assur

Bet Zamani: Amida

Diyarbakır: Eluhat veya Elahut

İlk kralı: ^mAm-mi-ba-‘-la/li: Ammi-ba’l

Tukulti Ninurta II:

“Zamman oğlu Ammi-Bal’e insaflı davrandım. Yıkılmış Őehirlere onları oturttum, barışcıl konutlarda oturttum....”

882’de Asurnasirpal II, Bet Zamani kralı Ammi-Ba’I’dan haraç alır.

879:Ammi-bal, Bur-Zammani tarafından öldürülür.

Asur müdahale eder...

Bur-Ramman'ın kardeşi Ilan atanır.

“Amadan Dağı geçidinden Barzaniştun'a geldim. Zamman oğlu Ilan'ın tahkimli şehri Damdammusa'ya yaklaştım. Şehri kuşattım. ... Şehri ellerime aldım...Canlı askerleri ve başlarını Amida'ya götürdüm. Kapısının önünde başlardan bir yığın oluşturdum...”

832: “Assur ordusunu Bet-Zamani’den Arasanias ırmağına kadar götürdüğü, Sarduri I ile küçük bir çarpışmaya girdiği”

838: “Nairi, Amida, Sinabu vs. Valisi”

827: ^{uru}Amidi SLM III’ün oğlu Aşşurdainapla’ya yardım eder.

810-783: (Adad nirari III): “Nairi, Amida, Sinabu vs. Valisi”

768: Zamua, Amida ve Ashur

762: Tabbelu Amida ve Bet-Zamani

705: ^{uru}Amidi, Amida ve Sinabu

7. yy.: Amida

Bet-Zamani'nin Assur imparatorluğu'na 9. yy. ın üçüncü diliminden itibaren entegre olduğuna şüphe yoktur. Ancak, bölgedeki nüfus yüzyıllar boyunca çoğunluk olarak Aramili kalmıştır.

“Zamani oğulları” “*Bny Zmn*” Tell şuyuh Fawqani'de bulunmuş olan 7. yy. a ait bir yazıtta etnik bir grup olarak geçmektedir ve Bet Zamani bir Assur eyaletinin adı olarak kullanılmaya devam etmektedir.

